

**BOHANNON, C.,
EVA: KAKO JE ŽENSKO
TIJELO OBILJEŽILO
200 MILIJUNA GODINA
EVOLUCIJE ČOVJEKA**

Antonio Krnić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3, 10 000 Zagreb
1. godina diplomskog studija sociologije
antoniokrnicc@gmail.com

Odlazak pjevačice Doris Kosović iz dubrovačkog pop-rock sastava Silente 2023. godine zasigurno je ostavio prazninu mnogim obožavateljicama i obožavateljima u onom dijelu tijela rezerviranom za osrednje hrvatske glazbene grupe. Nasreću, prazninu nastalu odlaskom 37-godišnje vokalistice u samom sastavu grupe ubrzo je nadomjestila upola mlađa Lara Viktorija Ilić s kojom za mikrofonom u svibnju te godine Silente objavljuje novi singl – *Sve što treba znati o ženi*. Kako se ovom prilikom ne bavimo glazbenom kritikom, vokalna i instrumentalna izvedba, zvučna i vizualna produkcija, pa i sam tekst ove kompozicije ostaje po strani, fokus skrećemo na naslov koji je u takvom apsolutnom zanosu lako interpretirati megalomanski. Kad je u listopadu iste godine objavljena knjiga s ciljem obznajivanja barem dijela onoga što bismo trebali znati o ženama i ženskom tijelu, naslova *Eve: How the Female Body Drove 200 Million Years of Human Evolution* evolucijske znanstvenice Cat Bohannon sa Sveučilišta Columbia, nije ponuđen samo pregled biološkog i antropološkog korpusa znanja, već i feministička perspektiva na evoluciju čovjeka čijim je središnjim akterom dugo (i još uvijek velikim dijelom je) smatran muškarac. Hrvatsko izdanje ovog fenomenalnog znanstvenog djela, *Eva: kako je žensko tijelo obilježilo 200 milijuna godina evolucije čovjeka*, izdano je svega godinu dana kasnije u nakladi Ljevak. Na svojih 599 numeriranih i na ponekoj nenumeriranoj stranici, sve zainteresirane uranja u more empirijskih podataka i informacija iz evolucijske biologije i antropologije, iz usporedbe u razvoju tijela i društvenog ponašanja čovjeka i naših najbližih rođaka – čovjekolikih majmuna, uz autoričine vlastite anegdote kojima osobno i profesionalno približava sebe čitateljicama i čitateljima kao staru poznanicu pritom stavljajući svoje iskustvo u kontekst društva *Homo sapiens* čija kultura i struktura nerijetko ostaju slijepe i gluhe na osobitosti i potrebe ženske populacije.

Strukturu djela čine *Uvod* i deset poglavlja nakon kojih slijede *Zahvale*, *Bilješke*, *Bibliografija*, *Kazalo* te kratki odlomak *O autorici*. Na početku svakog poglavlja nalazi se grafička ilustracija jedne od Eva, naših evolucijskih prethodnica, i jedan ili dva citata uzetih iz popularne kulture, književnosti, filozofije i slično. U uvodnom poglavlju (str. 3-26) Bohannon progovara o seksizmu ukorištenom u mnogim društvenim porama – znanosti, medicini, farmaceutskoj

industriji, (popularnoj) kulturi, svakodnevici i priprema čitateljstvo na sagledavanje čovjekovog evolucijskog puta na jedan drugačiji način.

U prvom poglavlju *Mlijeko* (str. 27-70), upoznajemo prvu našu Evu nazvanu Morgie (prema lat. *Morganucodon*) kojoj je mlijeko izbijalo kroz kožu, a mladunci su ga sisali s krzna. Upoznajemo поближе ulogu mlijeka u razvoju ljudskog tijela te evolucijski razvoj i anatomiju ženskog tijela kako bi proizvodilo mlijeko. Poglavlje *Maternica* (str. 71-116) upozna nas s malim sisavcima koji su tijekom najveće apokalipse u povijesti Zemlje duboko uvučeni u svojim rupama počeli razvijati posteljicu, a mladunčad držati u tijelu. Evolucijske promjene i njihove posljedice Bohannon analizira ističući opasnosti i zahtjevnost nošenja ploda u utrobi, poteškoće u razvoju maternice i različite posljedice koje trudnoća ima na žensko tijelo. U poglavlju *Percepcija* (str. 117-162) Bohannon prodire u svijet *kakav* spoznajemo zahvaljujući tome *kako* ga spoznajemo. Prikazuje evoluciju naših osjetilnih aparata i način na koji nas danas oblikuju, načine na koje se jedna od Eva u nizu, Purgy (prema lat. *Purgatorius*), prilagodila novim okolnostima i prehrambenim navikama, osobitosti ženskog vida, sluha i njuha usporedno s onima koji su se razvili kod muškaraca, pozadinu jedinstvenih reakcija na podražaje koje proživljavaju trudnice i drugo. Kako i kada su naši daleki preci poput Ardi (prema lat. *Ardipithecus ramidus*) počeli razvijati sposobnost hoda na dvije noge saznajemo u četvrtom poglavlju *Noge* (str. 163-198). Mnoge fizičke karakteristike današnjih ljudi poput izdržljivosti, kapaciteta za fizički napor i oporavka, Bohannon stavlja u kontekst života ženki Ardi i mogućeg utjecaja na razvoj današnjeg čovjeka. U sljedećem poglavlju, *Oruđe* (str. 199-240), Bohannon predstavlja teorije i pretpostavke o tome kako su se naše, već prepoznatljive evolucijske prethodnice, poput *Homo habilis* i *Homo erectus*, počele služiti alatima. Prva oruđa jedan su dio ove priče, dok drugi čini oblik društvenog ponašanja koji je u veličanstvenoj računici evolucije vjerojatno predodredio naše šanse za opstanak – suradnja pri porodu. Time je odlučujući čimbenik našeg opstanka zapravo reproduktivno ponašanje žena, odnosno kako Bohannon na 237. stranici navodi: „Do ove točke nismo došli trijumfalizmom oruđa, nego trijumfalizmom *maternice*.“

O razvoju mozga, točnije njegovih struktura i funkcija, saznajemo u poglavlju *Mozak* (str. 241-296). Izuzev navedenog, Bohannon se dotiče pitanja mjerenja i društvene percepcije inteligencije, psihičkih bolesti kod žena i muškaraca te jedinstvenih procesa u mozgu trudnica. O tome kako i zašto se razvio ljudski glas, anatomiji i mehanizmima ljudskog govornog aparata, učenju govora, društvenoj percepciji i implikacijama ljudskog glasa saznajemo u sedmom poglavlju, *Glas* (str. 296-336). Poglavlje *Menopauza* (str. 337-370), govori o (relativno) nedavnoj pojavi menopauze čiji se razlog nastanka vjerojatno nalazi u oblicima ljudske društvenosti poput brige starijih pripadnica zajednice o porodici. Nadovezujući se na prošla poglavlja Bohannon još jednom jasno podcrtava izvorište našeg razvoja u specifičnim reproduktivnim i društvenim praksama koje su prije svega vezane uz ponašanje žena. Osim toga govori i o problemima s kojima se suočavaju današnje starije žene poput trudnoće, bolesti ili iskustva u odnosu na muškarce. U zaključnom poglavlju svog djela, *Ljubav* (str. 371-438), Bohannon nastoji, kroz analizu podataka o ponašanju čovjekolikih majmuna i postojećih pretpostavki o našim precima, vizualizirati kako je izgledalo reproduktivno ponašanje ljudi kroz evolucijsku povijest, a koje nas je dovelo do sadašnje kulture. Monogamija, njezin utjecaj na ljudsko tijelo, seksizam i seksualna pravila u ranim zajednicama prahistorijskih ljudi vjerojatno su zacrtali evolucijski put čovjeka znatno drugačije od onoga kako se često zamišlja.

Bohannon se koristi stilom i jezikom koji priliči nagrađivanoj spisateljici uspijevajući zadržati pozornost i zainteresiranost za znanstveni sadržaj kao da je riječ o ljetnom hit-krimiću, a pritom ne gubeći nimalo na ozbiljnosti i kvaliteti. Bohannonin stil također karakterizira živopisnost kojom dočarava prahistoriju i davno izumrlu floru i faunu bolje nego crteži na početku svakog poglavlja. Zamjetna je i groteska koju Bohannon uspješno koristi u zasigurno ništa manje nego vjernim opisima poput opisa poroda u starom Jerihonu (u poglavlju *Menopauza*) ili kako se porodica tigrova hrani mozgom nesretnog hominina (u poglavlju *Mozak*). Neizostavno je i napomenuti nesvakidašnju formu pisanja isključivo u ženskom rodu koja se neprimjetno stapa u stil i sadržaj, a istovremeno se efektно suprotstavlja jezičnoj „muškoj normi“, iako ostaje pitanje koliko je ona efektна na engleskom jeziku.

Cat Bohannon u *Evi* spaja osobine književnog djela s iscrpnim znanstvenim radom iz područja koje su velikim dijelom sebi na sliku razvili muškarci, dovodeći pritom dosadašnju spoznaju u pitanje te nudeći sasvim drugačiji način promišljanja kao alternativu. Njezin stil, osim čisto literarnih kvaliteta o čemu je bilo riječi ranije, također otvara vrata znanosti prema široj publici i otkriva drugačiji način komuniciranja znanosti na van. Potencijalna tehnička poteškoća razdvojenost je bilješki s referencijama i mnogim sekundarnim podacima od samog teksta, a s obzirom na to da referirani dijelovi u poglavljima nisu posebno označeni, čini to rješenje pomalo nezgrapnim, no zamjerka ne umanjuje hvalevrijednu inkluzivnost.

Zaključno, vrijednost ovog djela nije samo u količini podataka, načinu njihove prezentacije, alternativne perspektive, izvrtanju pogrešnih pretpostavki i stereotipa, već i u tome što Bohannon nudi prijeko potrebno razumijevanje koje pod pritiskom patrijarhalne kulture još uvijek nismo razvili do kraja. Razumijevanje za potrebe i probleme s kojima se suočavaju žene, razumijevanje da postoje stvarne biološke razlike koje je potrebno uvažiti, ali da smo društvene razlike, dijelom na temelju bioloških, a dijelom na temelju puke imaginacije, no svakako jednako nelegitimno, kao društvo sami iznjedrili i sami reproduciramo, razumijevanje da tabuizacijom tijela i seksualnosti ne činimo društvo sigurnijim. Također, zaključno – razumijevanje da svaki put kad se desnici dopusti da bude autoritet po pitanju što konstituira ljudsku prirodu, a što ne, ciglom na ciglu se nastavlja zidanje onog zida što nas odvaja od jednakosti i slobode.

diskrepancija